STANOVANJSKI TLORISI NEKOČ IN DANES

RAZISKOVALNA NALOGA S PODROČJA ARHITEKTURE

LUKA LANCNER

2. letnik

Mentor: **Mateja Kumer, mag. inž. arh.**

Somentor: **Tomaž Pšenica, prof. geografije in zgodovine**

Ljubljana, marec 2025

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujem profesorici Mateji Kumer in profesorju Tomažu Pšenici za njuno dragoceno pomoč, usmeritve in spodbudo pri pripravi raziskovalne naloge. Njuno strokovno znanje, nasveti in konstruktivne povratne informacije so mi pomagali pri oblikovanju in izboljšavi vsebine, za kar sem izjemno hvaležen.

Njuna podpora mi ni bila le v veliko pomoč pri akademskem delu, temveč me je tudi dodatno motivirala za nadaljnje raziskovanje in poglabljanje znanja.

Iskrena hvala tudi za lektorski pregled raziskovalne naloge, profesorici Alenki Tomšič Grgurič.

Hvala vam za vaš čas, trud in predanost!

»Naši predniki so gradili hiše na podlagi zgodovinskih izkušenj, ki so se izbrusile v teku stoletij, do potankosti prilagojene potrebam in naravnim danostim.«
(Peter Požauko)

POVZETEK

Raziskava se osredotoča na razvoj stanovanjskih tlorisov v Sloveniji, pri čemer analizira pet slovenskih pokrajin: primorsko, alpsko, panonsko, južno- in osrednjo Slovenijo. Preučuje vplive naravnih danosti, podnebja, družbenih sprememb in tehnološkega napredka na zasnovo stanovanjskih objektov. Posebna pozornost je namenjena primerjavi tradicionalnih tlorisov s sodobnimi arhitekturnimi trendi. Raziskava vključuje tudi vpliv gradnje v obdobju socializma, ko so standardizirani tlorisi in množična gradnja močno vplivali na urbano podobo in način bivanja. Z razvojem novodobnih materialov ter spremembami v načinu življenja so se oblikovali novi stanovanjski koncepti, ki omogočajo večjo fleksibilnost, energetsko učinkovitost in prilagodljivost sodobnim potrebam.

Skozi analizo so prikazane ugotovitve, katere oblikovne značilnosti so se ohranile in katere so se spremenile ali izginile. Razumevanje razvoja stanovanjskih tlorisov omogoča vpogled v pretekle načine bivanja ter nudi dragocene informacije za prihodnje arhitekturne prakse in ohranjanje kulturne dediščine.

Ključne besede: *stanovanjski tlorisi, arhitekturni razvoj, slovenske pokrajine, modernizacija, kulturna dediščina*.

ABSTRACT

The research focuses on the development of residential floor plans in Slovenia, analyzing five Slovenian regions: Primorje, Alpine, Pannonian, Southern and Central Slovenia. It examines the influences of natural conditions, climate, social changes and technological progress on the design of residential buildings. Special attention is paid to comparing traditional floor plans with modern architectural trends.

The research also includes the influence of construction during the socialist era, when standardized floor plans and mass construction had a strong impact on the urban image and way of living. With the development of modern materials and changes in lifestyle, new housing concepts have been formed, allowing for greater flexibility, energy efficiency and adaptability to modern needs.

The analysis shows the findings of which design features have been preserved and which have changed or disappeared. Understanding the development of residential floor plans provides insight into past ways of living and provides valuable information for future architectural practices and the preservation of cultural heritage.

Keywords: *residential floor plans, architectural development, Slovenian regions, modernization, cultural heritage*.

KAZALO

1. UVOD **7**

2. NAMEN IN CILJ RAZISKOVALNE NALOGE **7**

3. RAZISKOVALNA VPRAŠANJA IN HIPOTEZE **8**

4. METODOLOGIJA DELA **8**

5. SLOVENSKE IDENTITETNE ARHITEKTURNE REGIJE **9**

5.1. TIPOLOGIJA STANOVNANJSKIH STAVB, RAZVRŠČENIH PO ARHITEKTURNIH REGIJAH 10

ALPSKA REGIJA – RAZVOJ ALPSKE DOMAČIJE 11

PRIMORSKA REGIJA – RAZVOJ PRIMORSKE DOMAČIJE 13

PANONSKA REGIJA – RAZVOJ PANONSKE DOMAČIJE 16

PREDALPSKA ALI OSREDNJA REGIJA – RAZVOJ PREDALPSKE DOMAČIJE 18

JUŽNO HRIBOVJE IN DOLENJSKA REGIJA – RAZVOJ DOMAČIJE JUŽNEGA HRIBOVJA ... 20

6. RAZVOJ STAVBNE ARHITEKTURE IN OBLIKOVANJE TLORISA ENODRUŽINSKIH HIŠ V OBDOBJU OD 60. DO 80. LET **22**

6.1. TIPSKA HIŠA – TIPSKI TLORIS 23

9. OBLIKOVANJE BIVALNEGA TLORISA ZA SODOBNEGA ČLOVEKA **25**

10. RAZISKAVA DANAŠNJE PONUDBE NA TRGU **27**

11. ZAKLJUČEK **30**

12. VIRI IN LITERATURA **33**

KAZALO SLIK

Slika 1: Zemljevid krajinskih podenot po regijah, predstavljen v zadnji raziskavi »Prenova Regionalne razdelitve krajinskih tipov in izjemnih krajin v Sloveniji ter njihova digitalizacija«.....10
Slika 2: Podoba tipične alpske hiše. Dostopno na: https://eucbeniki.sio.si/geo9/2639/index1.html 11
Slika 3: Prikaz tipičnega tlorisa alpske domačije. 12
Slika 4: Prikaz tipične kraške hiše. 14
Slika 5: Prikaz tipičnega tlorisa kraške domačije. 15
Slika 6: Pogled na tipično panonsko domačijo. 16
Slika 7: Prikaz tipičnega tlorisa panonske domačije. 17
Slika 8: Nacetova hiša – primer osrednjeslovenske domačije. 18
Slika 9: Prikaz tipičnega tlorisa predalpske domačije. 20
Slika 10: Banova domačija v Artičah – primer domačije južnega hribovja. 20
Slika 11: Prikaz tipičnega tlorisa domačije južnega hribovja. 22
Slika 12: Primer tipske hiše v alpski regiji - Mojstrana. 23
Slika 13: Primer tipske hiše v panonski regiji - Filovci. Zajem posnetka zaslona na Google Earth. 23
Slika 14: Primer tipske hiše v kraški regiji - Šempas 24
Slika 15: Primer tipske hiše v regiji južnega hribovja – Črnomelj. 24
Slika 16: Primer tipske hiše v osrednjeslovenski regiji Trzin. 24
Slika 17: Prikaz tipičnega tlorisa tipske hiše. 25
Slika 18: Podoba novogradnje in pripadajoči bivalni tloris pritličja. 28
Slika 19: Podoba novogradnje in pripadajoči bivalni tloris. 28
Slika 20: Podoba novogradnje in pripadajoči bivalni tloris. 29
Slika 21: Podoba novogradnje in pripadajoči bivalni tloris. 29
Slika 22: Podoba novogradnje in pripadajoči bivalni tloris pritličja. 30

PRILOGE - NAČRTI

1. Tloris tipične alpske hiše
2. Tloris tipične kraške hiše
3. Tloris tipične panonske hiše
4. Tloris tipične hiše južnega hribovja
5. Tloris tipične hiše osrednjeslovenske regije
6. Tloris hiše po tipskem načrtu
7. Tloris sodobne gradnje

1. UVOD

Razvoj stanovanjskih tlorisov v Sloveniji je skozi zgodovino odražal gospodarske, družbene in kulturne spremembe, ki so vplivale na način gradnje in oblikovanja bivalnih prostorov. Raziskava se osredotoča na analizo stanovanjskih tlorisov v petih različnih slovenskih pokrajinah: primorski, alpski, panonski, južni- ter osrednji Sloveniji. Cilj naloge je preučiti, kako so se stanovanjski tlorisi razvijali skozi zgodovino, vse do sodobnih stanovanj, ter ugotoviti, kateri dejavniki so imeli ključno vlogo pri tem razvoju.

Raziskava opredeli, kako so naravne danosti, podnebje, družbene spremembe in tehnološki napredek vplivali na zasnovo stanovanjskih objektov. Poudarek je na primerjavi tradicionalnih tlorisov v različnih regijah ter na spremembah, ki so jih prinesla industrijska revolucija, modernizacija in sodobni arhitekturni trendi. Naloga ponudi tudi raziskovanje, kako so zgodovinske in geografske značilnosti posameznih pokrajin vplivale na specifične oblike bivališč ter kakšna je bila njihova funkcionalnost in prilagojenost življenjskim razmeram določenega obdobja.

Pomemben del raziskave je posvečen vplivu blokovne gradnje v obdobju socializma, ki je zaznamovala urbano podobo slovenskih mest. Standardizirani tlorisi in množična gradnja stanovanjskih blokov so močno vplivali na način bivanja, pri čemer je bil cilj zagotoviti čim več bivalnih enot za hitro rastoče prebivalstvo. Z razvojem novodobnih materialov in spremembami v načinu življenja pa so se oblikovali novi stanovanjski koncepti, ki so omogočili večjo fleksibilnost, energetsko učinkovitost in prilagodljivost sodobnim potrebam bivanja.

Skozi analizo raziskovalno delo poskuša ugotoviti, katere oblikovne značilnosti so se ohranile in katere so se skozi čas spreminjale ali popolnoma izginile.

Raziskava temelji na študiju zgodovinskih virov, analizah ohranjenih stavb ter primerjavah sodobnih arhitekturnih rešitev. Ugotovitve naloge lahko prispevajo k boljšemu razumevanju slovenskega arhitekturnega prostora in njegovih značilnosti ter spodbudijo nadaljnje raziskave na tem področju.

2. NAMEN IN CILJ RAZISKOVALNE NALOGE

Namen raziskave je preučiti zgodovinski razvoj stanovanjskih tlorisov v Sloveniji ter ugotoviti ključne dejavnike, ki so vplivali na njihovo oblikovanje in spremembe skozi čas. Raziskava želi ponuditi vpogled v vpliv geografskih, družbenih in tehnoloških dejavnikov na stanovanjsko arhitekturo.

Cilj raziskave je analizirati razvoj stanovanjskih tlorisov v različnih slovenskih pokrajinah, primerjati tradicionalne in sodobne stanovanjske zasnove ter ugotoviti, katere oblikovne

značilnosti so se ohranile in katere so se spremenile. Razumevanje razvoja stanovanjskih tlorisov nam omogoča vpogled v pretekle načine bivanja in načrtovanja prostorov, hkrati pa raziskava želi prispevati k boljšemu razumevanju preteklih in sedanjih stanovanjskih trendov ter nuditi uporabne informacije za prihodnji arhitekturni razvoj in ohranjanje kulturne dediščine.

3. RAZISKOVALNA VPRAŠANJA IN HIPOTEZE

Raziskava skuša odgovoriti na tri glavna raziskovalna vprašanja:

1. Kakšen vpliv so imeli naravne danosti, podnebje in geografske značilnosti na oblikovanje stanovanjskih tlorisov v različnih slovenskih pokrajinah skozi zgodovino?
2. Kako so novodobni materiali in spremembe v načinu življenja oblikovali sodobne stanovanjske tlorise?
3. Katere oblikovne značilnosti stanovanjskih tlorisov so se ohranile in katere so se spremenile ali popolnoma izginile?

V Sloveniji so se tlorisi prilagajali različnim potrebam, vplivom industrijske revolucije, socializmu in sodobnim ekološkim zahtevam. Zato se raziskovalno delo osredotoča na analizo teh sprememb ter na dejavnike, ki so vplivali na razvoj in oblikovanje stanovanjskih tlorisov v različnih obdobjih. Na podlagi preučevanja teh dejavnikov raziskovalno delo predstavi naslednje hipoteze:

1. **Vpliv zgodovinskih in geografskih dejavnikov:** Razvoj stanovanjskih tlorisov v Sloveniji je bil oblikovan z geografskimi, podnebnimi in zgodovinskimi dejavniki, kot so industrijska revolucija, modernizacija ter blokovna gradnja v obdobju socializma.
2. **Prilagoditve sodobnim potrebam in ohranjanje tradicije:** Sodobni tlorisi so se prilagodili večji fleksibilnosti, energetski učinkovitosti in novim materialom, a kljub temu nekatere tradicionalne značilnosti še vedno vztrajajo v sodobni arhitekturi.

4. METODOLOGIJA DELA

Metodologija raziskovalne naloge temelji na kombinaciji kvalitativnih in kvantitativnih raziskovalnih metod, kar omogoča temeljito preučevanje razvoja stanovanjskih tlorisov v Sloveniji skozi zgodovinska obdobja.

Postopek raziskovanja je obsegal naslednje korake:

1. **Analiza literature:** Osnova je bila obstoječa strokovna literatura s področja arhitekture, urbanizma, zgodovine in geografije.

2. **Primerjalna analiza primerov:** Narejen je bil izbor reprezentativnih primerov stanovanjskih tlorisov iz različnih obdobij, ki omogoča medsebojno primerjavo njihovih značilnosti, funkcionalnosti in prilagodljivosti.
3. **Kvantitativne raziskave:** Za pridobivanje podatkov o trendih in značilnostih stanovanjskih tlorisov je izvedena analiza arhitekturnih načrtov in dokumentov.

Z uporabo opisanih metod naloga celovito razišče dejavnike, ki so oblikovali stanovanjske tlorise v Sloveniji in vplivali na njihov razvoj, ter njihov pomen v različnih zgodovinskih in kulturnih kontekstih.

5. SLOVENSKE IDENTITETNE ARHITEKTURNE REGIJE

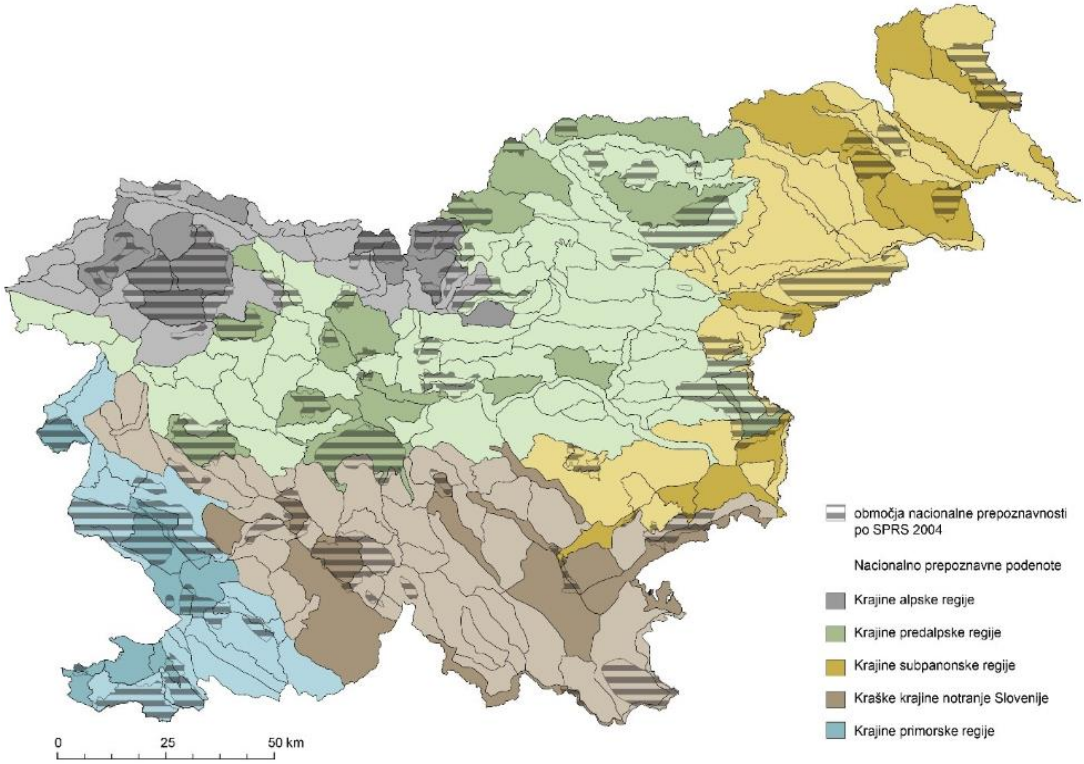
Slovenija je država z izrazito geografsko in kulturno pestrostjo, kar se odraža tudi v njenem arhitekturnem oblikovanju. Različne regije so se razvijale pod vplivom specifičnih geografskih, podnebnih in kulturnih dejavnikov, kar je oblikovalo edinstvene značilnosti v stanovanjskih tlorisih in arhitekturi nasploh. Identitetna arhitektura, ki je v Sloveniji pomemben del kulturne dediščine, je v posameznih regijah nastajala kot odgovor na te specifične okoliščine in zahteve lokalnega prebivalstva. Vsaka regija ima svoj arhitekturni pečat, ki odraža zgodovinske vplive, lokalne materiale ter prilagodljivost bivalnih prostorov na naravne danosti in življenjski slog.

Oblikovanje podob arhitekture skozi stoletja v sozvočju z naravnimi danostmi, zgodovinskimi vplivi in kulturnimi značilnostmi posameznih regij imenujemo arhitekturna krajina. Arhitekturna krajina je tista prostorska enota, v kateri je zaradi specifičnih geografskih, kulturno -zgodovinskih, upravnih, socialno-ekonomskih, gospodarskih in drugih pogojev razvoja, predvsem pa zaradi zavestne gradnje in ohranjevanja značilnosti bivalnega okolja, mogoče razpoznati enotna merila vseh vrst gradenj, ki so in ki še sooblikujejo identiteto prostora.[1]

V nadaljevanju se raziskava opre na pet ključnih teritorialnih regij oziroma arhitekturnih krajin. Vsaka od teh regij ima svoje specifične arhitekturne in krajinske značilnosti, ki so v preteklosti nastale kot posledica tako naravnih kot kulturnih vplivov, danes pa še vedno odražajo svojo edinstveno identiteto v sodobni arhitekturi. Aktualni raziskovalni projekt z naslovom »Prenova Regionalne razdelitve krajinskih tipov in izjemnih krajin v Sloveniji ter njihova digitalizacija« opredeli pet ključnih in značilnih krajinskih tipov regij: alpska regija, primorska regija, panonska regija, predalpska regija in krajina notranje Slovenije ali južno hribovje.[2]

[1] Fister. P., Arhitekturne krajine in regije Slovenije. Ministrstvo za okolje in prostor RS, Zavod RS za prostorsko planiranje, Ljubljana 1993.
[2] Več avtorjev. CRP V5-2135: Prenova Regionalne razdelitve krajinskih tipov in izjemnih krajin v Sloveniji ter njihova digitalizacija. Končno poročilo raziskovalnega projekta. Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Ljubljana 2024. Dostopno na: https://pis.eprostor.gov.si/pis/urejanje-prostora/strokovne-podlage/krajina

Na podlagi te razdelitve bo naloga opredelila značilna oblikovanja tlorisov domačij.

Slika 1: Zemljevid krajinskih podenot po regijah, predstavljen v zadnji raziskavi »Prenova Regionalne razdelitve krajinskih tipov in izjemnih krajin v Sloveniji ter njihova digitalizacija«.
Dostopno na: https://pis.eprostor.gov.si/pis/urejanje-prostora/strokovne-podlage/krajina

5.1. TIPOLOGIJA STANOVNANJSKIH STAVB, RAZVRŠČENIH PO ARHITEKTURNIH REGIJAH

Tipologija arhitekture se je razvijala glede na različne reliefne, gospodarske in krajinske značilnosti. Vsem pa je bila skupna skromna, vendar zelo funkcionalna notranja oprema, izdelana iz materialov, ki so jih imeli naši predniki na razpolago. Kljub razlikam med regijami so vse domačije imele osrednji ogrevalni element, leseno pohištvo in preprosto, a praktično razporeditev prostorov. Danes se mnoge stare domačije obnavljajo, pri čemer je treba ohranjati tradicionalne elemente, kot so lončene peči, leseni tramovi in poslikane skrinje, saj se tako ohranja bogata kulturna dediščina slovenskega podeželja.

ALPSKA REGIJA – RAZVOJ ALPSKE DOMAČIJE

Slovenska alpska domačija je izjemen primer arhitekturne prilagoditve na naravne razmere, saj združuje funkcionalnost, trajnost in estetsko vrednost. Njena oblika in materiali izhajajo iz večstoletne tradicije, ki se je razvijala v skladu s potrebami prebivalcev in zahtevami okolja.

Domačije v alpski regiji določata specifična lokacija in relief. Gre za alpski svet z ozkimi dolinami, ki so v zimskem obdobju večkrat nedostopne zaradi velike količine snega. Zaradi tega so domačije obsegale vsa poslopja, kar pomeni, da sta bivalni del in gospodarsko poslopje navadno združena.

Slika 2: Podoba tipične alpske hiše. Dostopno na: https://eucbeniki.sio.si/geo9/2639/index1.html

SESTAVNI DELI ALPSKE HIŠE

Alpska domačija je navadno sestavljena iz treh glavnih delov: **bivalnega dela, gospodarskega dela in podstrešja.** V večjih domačijah so bili tudi ločeni prostori za hlapce in dekle, ki so pomagali pri kmečkih opravilih.

GRADBENI MATERIAL

Zaradi razpoložljivosti surovin in potreb po odpornosti na vremenske razmere so alpske domačije uporabljale lokalne materiale:

- **Les** (smreka, macesen): glavni gradbeni material za zgornje dele hiše in strešne konstrukcije. Macesen je bil priljubljen zaradi odpornosti na vremenske vplive.
- **Kamen:** uporabljen za spodnji del hiše (pritličje), ki je nudil stabilnost in zaščito pred vlago. Pogosto je bil lokalni apnenec ali granit.

- **Glina in apno:** uporabljena za omete in malto.
- **Slama ali lesene skodle:** starejši strešni materiali, kasneje nadomeščeni s strešniki.

OBLIKOVANJE STREHE IN FASADNIH ČLENOV

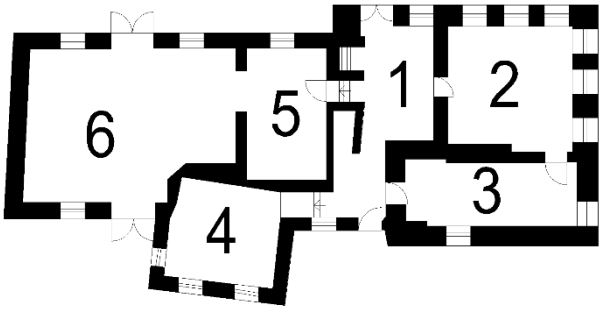
- **Streha:** zelo strma (35°–45°) zaradi obilnih snežnih padavin, kar omogoča lažje drsenje snega in preprečuje preobremenitev strešne konstrukcije.
- **Napušči:** močno podaljšani, da ščitijo stene pred dežjem in snegom ter omogočajo sušenje drv in kmetijskih pridelkov.
- **Balkoni (ganki):** leseni, pogosto bogato izrezljani, služili so sušenju perila, shranjevanju sena in kot zaščita pred vremenskimi vplivi.
- **Okna:** majhna, da zmanjšajo toplotne izgube, pogosto z lesenimi polkni.

PROSTORSKA RAZPOREDITEV TLORISA

Hiše so bile pogosto orientirane tako, da je bil bivalni del obrnjen proti jugu, kar je zagotavljalo čim več sončne svetlobe in toplote. Velikokrat najdemo tudi vrhhlevne hiše, kar pomeni, da je toplota iz hlevov prehajala v prostore nad njimi.

- **Veža:** osrednji vhodni prostor, ki povezuje bivalne prostore in ima dostop do kuhinje ter stopnišče do zgornjega nadstropja.
- **Kuhinja (črna kuhinja):** v starejših hišah središče domačije, kjer je bilo odprto ognjišče ali kasneje štedilnik.
- **Hiša (glavna soba):** prostor za druženje in obedovanje, pogosto s pečjo.
- **Spalnica (kamra)**: v nadstropju, včasih ločena s pregradami ali lesenimi stenami.
- **Shramba**: manjši prostor za shranjevanje živil in orodja.

LEGENDA
1. *veža*
2. *hiša*
3. *kuhinja*
4. *kamra*
5. *shramba*
6. *hlev*

Slika 3: Prikaz tipičnega tlorisa alpske domačije.

PRIMORSKA REGIJA – RAZVOJ PRIMORSKE DOMAČIJE

Največji del zakladnice in dediščine arhitekture Krasa predstavljajo značilna zgoščena jedra kraških vasi in v njih oblikovane hiše – kraške domačije.

Kraški tip hiše se je razvil na Krasu, v Vipavski dolini, Istri in obalnem delu Slovenije.

Eden od poglavitnih dejavnikov, ki je določal razvoj kraške hiše, je uporaba kamna kot gradbenega materiala. Slednji se je na Krasu uveljavil razmeroma zgodaj. Bil je vseprisoten, dostopen vsakomur za manj zahtevno gradnjo, na primer zidov okrog dvorišč ali nosilnih zidov stavb.[3]

Kraška hiša je tradicionalno kompaktna, masivna in zaprtega tipa, kar omogoča zaščito pred vetrom (burjo) ter zagotavlja prijetno klimo v vročih poletjih.

Pogosto so bile hiše povezane v skupine ali gručasta naselja, kjer so si sosedje delili zaščitene notranje dvoriščne prostore.

SESTAVNI DEL PRIMORSKE DOMAČIJE

Pomemben del primorske hiše, ki zagotavlja zaščito pred vetrom in ustvarja intimno bivalno okolje, je **zaprt notranji atrij** ali **borjač**. Na dvoriščih so bile značilne kamnite klopi ter pergole z vinsko trto, ki so nudile senco v vročih poletnih mesecih.

Zaradi pomanjkanja naravnih vodnih virov so kraške hiše pogosto imele cisterne za zbiranje deževnice, običajno pod dvoriščem ali v pritličju hiše.

GRADBENI MATERIAL

- **Kamen** (apnenec in peščenjak) kot dostopen glavni material omogoča dolgo življenjsko dobo objektov, nekatere hiše na Krasu so stare več stoletij. Debeli zidovi (tudi do 80 cm) zagotavljajo hlad v poletnih mesecih in toploto v zimskem času.
- **Malta iz apna** in peska: uporabljena za vezavo kamnitih zidov in ometanje notranjih površin.
- **Les** (hrast, kostanj, bor): uporabljen za ostrešje, okna, vrata in tramove.
- **Terakota** (opeka): uporabljena za strešnike (korci) in tlakovanje dvorišč.

[3] Lah, L., Kraška hiša: priročnik za prenovo. Občina Komen in Center za arhitekturo Krasa. Komen 2012.

Slika 4: Prikaz tipične kraške hiše.
Dostopno na: https://slovita.info/nasi-kraji/kras/kraska-hisa-v-toplem-objemu-kamna/

OBLIKOVANJE STREHE IN FASADNIH ČLENOV

- **Streha**: sprva kamnita, kasneje prekrita s strešniki (korci), ki so značilni za sredozemske hiše.
- **Fasada:** v osnovi kamnita, pri premožnejših hišah ometana in pobeljena z apnenim ometom.
- **Okna in vrata:** majhna in razmeroma ozka, da zmanjšajo vpliv vročine in močnih vetrov.
- **Napušči:** majhni ali jih sploh ni, saj primorska klima ne zahteva močne zaščite pred dežjem.

PROSTORSKA RAZPOREDITEV TLORISA

Razporeditev prostorov v **pritličju:**

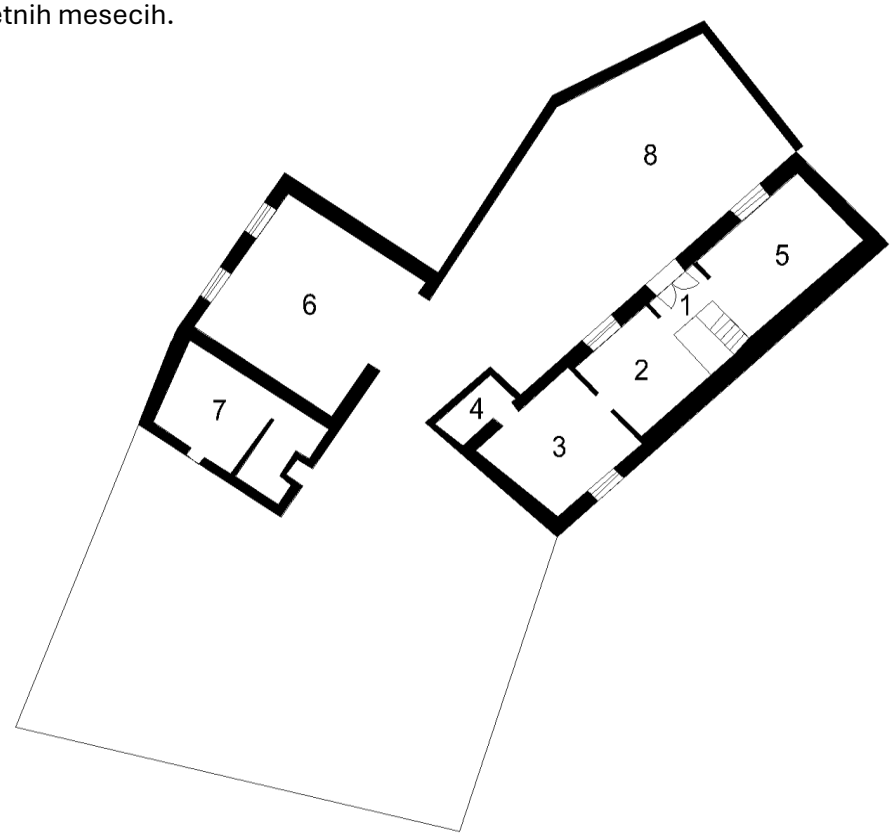
- **Veža:** običajno povezovalni prostor med ostalimi prostori v hiši. Tukaj so pogosto kamnite klopi in vhodi v kuhinjo, glavni bivalni prostor ali vinsko klet.

- **Kuhinja (črna kuhinja):** se nahaja ob veži v osrednjem delu hiše. Starejše različice so imele odprto ognjišče, kasneje pa zaprte štedilnike. Dim je skozi odprtine v stropu uhajal na podstrešje, kjer se je sušilo meso (pršut, klobase).

  Pomemben del ognjišča je tudi **spahnjenca,** kjer je del z ognjiščem prizidan na zunanji strani.[4]
- **Hiša:** največji prostor v hiši, kjer so se družina in gostje zbirali ob ognjišču ali mizi. Pogosto je v njem tudi velika krušna peč, ki je ogrevala notranje prostore. Stene so bile navadno ometane in pobeljene z apnom, pohištvo pa leseno in preprosto.
- **Shramba ali vinska klet:** se nahaja v hladnejšem delu hiše, pogosto pod bivalnimi prostori. Zaradi debele kamnite konstrukcije je temperatura v shrambi ali kleti skozi vse leto ostajala stabilna.

Razporeditev prostorov v **nadstropju:**

- **Spalnica:** v nadstropju so bili navadno spalni prostori za družinske člane, medtem ko so hlapci in dekle pogosto spali v gospodarskem delu hiše. Prostori v nadstropju so bili manjši in preprosti, pogosto so imeli majhna okna s polkni, ki so preprečevala pregrevanje v vročih poletnih mesecih.

LEGENDA
1. *veža*
2. *hiša*
3. *kuhinja*
4. *toaleta*
5. *vinska klet*
6. *skedenj*
7. *svinjak*
8. *dvorišče*

Slika 5: Prikaz tipičnega tlorisa kraške domačije.

[4] Spahnjenca opis. Dostopno na: https://kajza.si/index.php/2022/05/23/vokabular-prenove-spahnjenca/

PANONSKA REGIJA – RAZVOJ PANONSKE DOMAČIJE

Panonsko regijo določa svet ob Muri, ki je enoten prostor rahlega gričevja in ravnine.

Sem sodijo še deli Prekmurja, Prlekije in del Štajerske.

Najbolj značilna naselja so postavljena na ravnini ali rahlem pobočju. Sestavljajo jih nepravilno oblikovane domačije ali arhitekturni kompleksi v gručah, navadno ob glavnih komunikacijah. Pobočja panonske arhitekturne krajine pa so zaznamovana z razpršenimi samostojnimi domačijami. [5]

Zaradi ravninske lege so bivanjski tlorisi domačij tradicionalno prostornejši, saj je podnebje toplejše in bolj suho. Stanovanja v tem delu Slovenije so pogosto enonadstropne hiše z velikimi dvorišči, ki omogočajo širše bivalne prostore in večjo fleksibilnost pri uporabi zemljišč. Poudarek je na preprosti, funkcionalni arhitekturi, ki se je prilagodila življenju v kmetijskih skupnostih.

SESTAVNI DEL PANONSKE DOMAČIJE

Panonska hiša je pritlična, podolgovata in nizka ter ima sklenjen, linearni tloris, kar pomeni, da so vsi prostori nanizani v eni liniji. To je tipična »cimprača«[6] – dolga, ozka hiša.

Podolgovata oblika omogoča učinkovito zračenje in enostavno gradnjo. Navadno je bila domačija sestavljena iz vhodnega dela, bivalnega prostora in gospodarskega dela.

Slika 6: Pogled na tipično panonsko domačijo.
Dostopno na : https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/panonska-hisa/

[5] Fister, P., Arhitekturne krajine in regije Slovenije. Ministrstvo za okolje in prostor RS, Zavod RS za prostorsko planiranje, Ljubljana 1993.

[6] Cimprača - Tradicionalna panonska hiša, narejena iz lesa, blata in slame. https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/cimprace/

GRADBENI MATERIAL

- **Les** (hrast, bukev, smreka) – navadno uporabljen za nosilno konstrukcijo, tramove in pohištvo.
- **Ilovica in glina** – zidovi so grajeni iz zbite ilovice ali opeke, ometani z apnenim ometom. Bel apneni omet omogoča odbijanje sončne svetlobe in preprečuje pregrevanje prostorov.
- **Slama ali trstika** – strehe so bile strme in krite s slamnato kritino, kar je omogočalo dobro izolacijo in zaščito pred dežjem.
- **Glina ali opeka** – uporabljena pri mlajših panonskih hišah za kritino in zidove.

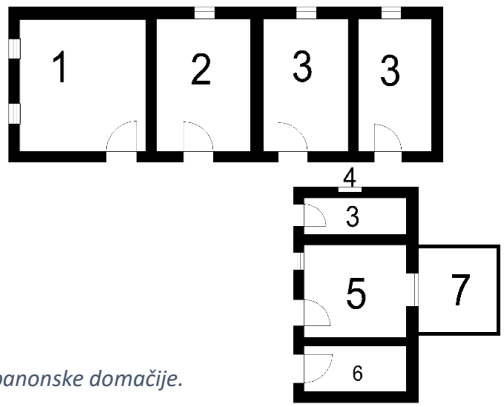
OBLIKOVANJE STREHE IN FASADNIH ČLENOV

- **Streha** je dvokapna, strma in pogosto prekrita s slamnatimi snopi ali kasneje z opeko.
- **Fasada** je preprosta, bela ali svetlo pobarvana, nekateri predeli so okrašeni z lesenimi detajli ali poslikavami.
- **Okna** so majhna, da ohranjajo notranjo toploto.

PROSTORSKA RAZPOREDITEV TLORISA

- **Veža** je osrednji del hiše, ki je služil tudi kot hodnik in prehod na dvorišče.
- **Kuhinja** (črna kuhinja) se nahaja v sredini hiše, kar omogoča učinkovito ogrevanje celotne stavbe. Starejše hiše so imele odprto ognjišče, kasneje pa lončeno peč ali štedilnik.
- **Hiša** (glavni bivalni prostor) je največji in najpomembnejši prostor v hiši, kjer se je zbirala vsa družina. Pogosto ima klopi ob stenah, mizo s stoli in veliko lončeno peč.
- **Spalnica** je bila običajno majhna, nahajala se je ob »hiši« ali ločeno na koncu stavbe. Ležišča so bila preprosta, postelje lesene, pokrite s slamnjačami.
- **Gospodarski prostori** so bili navadno ločeni od bivalnega dela, namenjeni shranjevanju žita in drugih pridelkov.

LEGENDA:
1. *hiša*
2. *künja*
3. *kamra*
4. *pojeta*
5. *hlev*
6. *drvarnica*
7. *gnojišče*

Slika 7: Prikaz tipičnega tlorisa panonske domačije.

PREDALPSKA ALI OSREDNJA REGIJA – RAZVOJ PREDALPSKE DOMAČIJE

Predalpska ali osrednjeslovenska tipologija arhitekture se razprostira med Gorenjsko, Notranjsko, Dolenjsko in osrednjo Slovenijo, kjer se pokrajina dviguje od nižin proti alpskemu in kraškemu svetu. Arhitektura v tem delu je zelo pestra in raznolika, saj združuje vplive iz različnih delov Slovenije. Raznolika v materialu, v postavitvah v prostor in po notranji organizaciji.[7]

Mesto Ljubljana, kot glavno urbano središče, je znano po svoji mešanici zgodovinskih in sodobnih arhitekturnih slogov, kar še posebej izstopa v mestnem središču, kjer so se skozi stoletja oblikovali različni arhitekturni sloji. Kljub raznolikosti lahko označimo tipično domačijo tega predela.

SESTAVNI DELI PREDALPSKE DOMAČIJE

Predalpska hiša je masivna, večnadstropna in pogosto deloma zidana, deloma lesena. Njena tlorisna zasnova je kompaktna in prilagojena strmejšemu terenu, kar pomeni, da je bil gospodarski del (hlev, shramba, kašča) pogosto v pritličju ali kleti in bivalni del v nadstropju, zaščiten pred vlago in mrazom.

Slika 8: Nacetova hiša – primer osrednjeslovenske domačije.
Dostopno na: https://www.delo.si/magazin/potovanja/stiri-stare-hise-ki-pripovedujejo-o-preteklosti.
Avtor fotografije: Andrej Tarfila.

[7] Juvanec, B., Arhitektura Slovenije 3. Vernakularna arhitektura, osrednji pas. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo. Ljubljana 2010.

GRADBENI MATERIAL

- **Kamen in opeka** sta bila uporabljena pri zidanju spodnjega dela hiše, kar je zagotavljalo trdnost in zaščito pred vlago.
- **Les** (smreka, macesen, hrast) je bil uporabljen pri gradnji zgornjega dela hiše, kar je izboljšalo izolacijo in lažjo gradnjo.
- **Opečnata ali skodlasta streha** – strme dvokapne strehe, ki preprečujejo kopičenje snega.
- **Apneni ometi** so omogočali zaščito fasade pred vremenskimi vplivi.

OBLIKOVANJE STREHE IN FASADNIH ČLENOV

- **Streha** je bila navadno zelo strma, da se sneg hitro stopi in ne obteži konstrukcije.
- **Fasada** je bila kombinacija zidanega spodnjega dela in lesenega zgornjega dela.
- **Okna** so majhna z lesenimi polkni, ki zagotavljajo zaščito pred vetrom in mrazom.

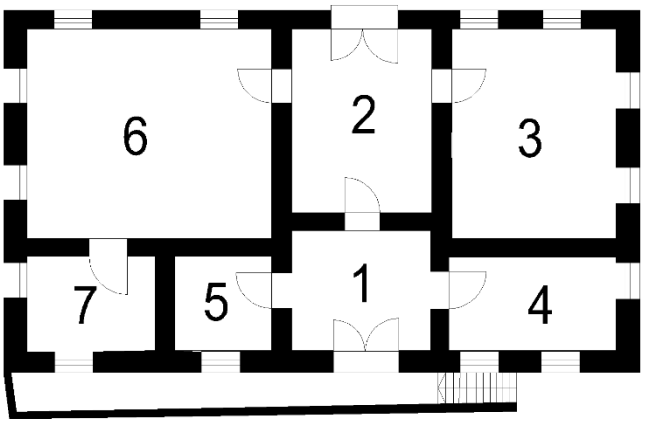
PROSTORSKA RAZPOREDITEV TLORISA

Tloris je običajno pravokoten ali kvadraten, s prostorom, organiziranim okoli osrednje veže ali hodnika. **V pritličju** se navadno nahajajo gospodarski prostori:

- **Hlev** za živino se pogosto nahaja v pritličju, saj toplota živali ogreva bivalne prostore nad njimi.
- **Shramba in klet** sta namenjena shranjevanju hrane, vina, poljskih pridelkov in orodja.

V nadstropju so bivalni prostori:

- **Veža ali osrednji hodnik** povezuje vse bivalne prostore in omogoča enakomerno porazdelitev toplote.
- **Kuhinja** (črna kuhinja) je središče hiše, kjer je bilo nekdaj odprto ognjišče, kasneje pa zaprt štedilnik.
- **Hiša** ali glavni bivalni prostor, kjer je bila navadno vgrajena velika lončena peč, ki je ogrevala osrednji prostor za druženje.
- **Spalnica** je bila preprosto opremljena, pogosto v istem nadstropju kot bivalni prostori.
- **Podstrešje** je bilo namenjeno shranjevanju sena in sušenju poljskih pridelkov. Pogoje za shranjevanje sta nudila oblika visoke strehe in zračnost.

LEGENDA:
1. *veža*
2. *črna kuhinja*
3. *mala hiša*
4. *štibelc*
5. *shramba*
6. *velika hiša*
7. *štibelc*

Slika 9: Prikaz tipičnega tlorisa predalpske domačije.

JUŽNO HRIBOVJE IN DOLENJSKA REGIJA – RAZVOJ DOMAČIJE JUŽNEGA HRIBOVJA

Južna hribovja so območje z zmerno celinskim podnebjem in večjo geografsko razgibanostjo, kar vpliva na arhitekturo, ki je prilagojena hribovitim terenom in pogostim padavinam. Dolenjska in južnoslovensko hribovje (Bela krajina, Kočevsko, del Notranjske) imata valovit relief, mešano celinsko podnebje in bogate gozdove, kar je močno vplivalo na razvoj arhitekture. Kmetijstvo je bilo tu razpršeno in prilagojeno hribovitemu terenu, zato so domačije manjše, pogosto razpršene po gričih, blizu gozdov in pašnikov. Prostorsko identiteto ustvarjajo naravne, krajinske in grajene strukture, ki izstopajo zaradi svojih lastnosti, strukture, položaja ali simbolnega pomena.[8]

Slika 10: Banova domačija v Artičah – primer domačije južnega hribovja.
Dostopno na: https://www.zgodovinska-mesta.si/blog/stavbna-dediscina-zgodovinskih-mest/.

[8] Regionalni razvojni program regije jugovzhodna Slovenija za obdobje 2021-2027. Razvojni center Novo mesto 2022. Dostopno na: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MKRR/DRR/RRP-2021_2027/RRP-razvojne-regije-JV-Slovenije.pdf

SESTAVNI DELI DOMAČIJE JUŽNEGA HRIBOVJA

Dolenjska domačija je sestav bivalne hiše s hlevom, ki si stojita nasproti, ostali objekti pa okrog, z izjemo kašče, ki stoji daleč od hiše, a v dosegu pogleda. Lesene konstrukcije so mnogokrat prebeljene, s čimer so zaščitili les.[9]

Navadno je domačija pritlična ali enonadstropna, pogosto iz zidanega spodnjega dela in lesenega zgornjega nadstropja. Posebnost teh domačij je, da niso bile vedno zgrajene v strnjenih vaseh, ampak kot samotne kmetije na gričih ali v dolinah.

GRADBENI MATERIAL

Kot po ostalih predelih Slovenije so tudi v tem območju za gradnjo uporabljali material, ki jim je bil blizu oziroma je bil njihov avtohtoni material.

- **Kamen** (apnenec, peščenjak, dolomit) so uporabljali za zidanje spodnjega dela hiše in temelje,
- **les** (hrast, bukev, smreka, macesen) za gradnjo zgornjega dela hiše in ostrešja,
- **slama ali opeka** sta bili uporabljeni za kritino,
- **apneni omet** za zaščito zunanjih zidov pred vremenskimi vplivi.

OBLIKOVANJE STREHE IN FASADNIH ČLENOV

- **Streha** je klasična dvokapnica ali večkapna, pogosto strma, da omogoča zdrs snega.
- **Kritina** strehe je iz skodel ali opeke (kasneje kovinska ali betonska).
- **Barva** fasadnega ometa je bela ali oker, pogosto dopolnjena z lesenimi balkoni ali nadstreški.
- **Okna** so manjša, zaščitena z lesenimi polkni.

PROSTORSKA RAZPOREDITEV TLORISA

Tloris je praviloma pravokoten, z glavnim vhodom v vežo, iz katere se dostopa do drugih prostorov.

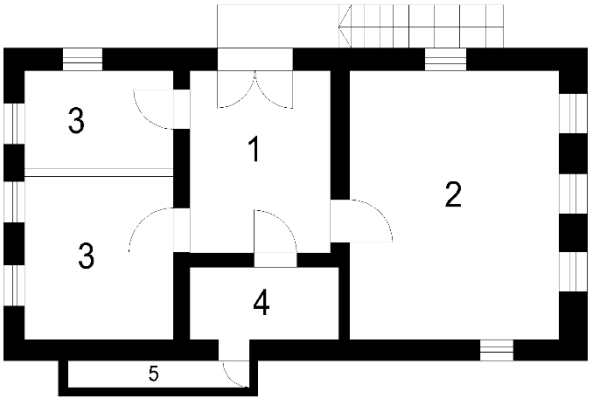
Pritličje (bivalni prostori in deloma gospodarski prostori) obsega:

- **vežo** kot osrednji prehod skozi hišo, pogosto z dostopom do kleti,
- **bivalne prostore**, ki so sestavljeni iz kuhinje, "hiše" (bivalne sobe) in spalnic,
- **črno kuhinjo**, ki je bila središče doma, z odprtim ognjiščem in kasneje lončeno pečjo,

[9] Juvanec, B., Arhitektura Slovenije 4. Vernakularna arhitektura, Južna hribovja. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo. Ljubljana 2011.

- **gospodarski del**, ki se je pogosto nahajal v pritličju ali prizidku, vključeval je hlev, shrambo in vinsko klet.

Podstrešje je navadno služilo za shrambo, kjer so hranili seno in kmetijske pridelke. Pogosto je bilo zelo prostorno in prezračevano z majhnimi odprtinami.

LEGENDA:
1. *veža*
2. *hiša*
3. *kamra*
4. *kuhinja*
5. *gank in stranišče*

Slika 11: Prikaz tipičnega tlorisa domačije južnega hribovja.

6. RAZVOJ STAVBNE ARHITEKTURE IN OBLIKOVANJE TLORISA ENODRUŽINSKIH HIŠ V OBDOBJU OD 60. DO 80. LET

Prostorski in bivalni pogoji v stanovanjskih stavbah so z bolj organizirano, sodobno gradnjo enodružinskih hiš, z različnimi inovacijami zagotovili boljše in kakovostnejše življenje uporabnikov. Največja želja pa je bila oz. je še dandanes zgraditi prostostoječo stanovanjsko hišo, ki ima stik z naravo in katere prebivalci imajo stik z naravnimi prvinami in lastno zunanjo površino. Po letu 1956 je arhitekt France Ivanšek z raziskavo, izvedeno na Oddelku za stanovanjsko raziskovanje Urbanističnega inštituta LRS, s pomočjo ankete ugotovil, kakšne so dejanske želje slovenskih prebivalcev pri gradnji. S stanovanjsko reformo se je leta 1965 stanovanje iz socialne dobrine prekvalificiralo v tržno blago. Reforma je povzročila izjemen porast gradnje enodružinskih hiš.[10]

Pojavi se gradnja **tipskih hiš**. Hiše so si bile po tlorisnih zasnovah in umestitvah zelo podobne ter niso upoštevale identitetnih arhitekturnih značilnosti regij in posameznih območij. Prav tako ni bilo upoštevano prostorsko načrtovanje, zato je prišlo do razpršene gradnje. Šele kasneje, v 70. letih, postane gradnja bolj organizirana, strnjena, tlorisna zasnova pa prepuščena izbiri posameznika, hkrati pa je razporeditev prostorov dopuščala fleksibilnost tudi za kasnejše

[10] Plantak, S. Sodobna slovenska hiša na podeželju: enodružinska hiša pri Brežicah. Projektna naloga univerzitetnega študijskega programa Arhitektura 1. stopnje. Univerza v Mariboru. Maribor 2016.

generacije. Razvila se je povsem nova miselnost in ustvaril se je nov način življenja. Oblikuje se pojem **individualna gradnja**.

Sredi 90. let je bilo stanje podobno stanju pred omenjenim prizidavanjem v 60. letih. Najpogostejši tip enodružinske zazidave je bila še vedno gradnja samostojne prostostoječe hiše. Lahko bi rekli, da je stanje gradnje enodružinskih hiš v Sloveniji vse do danes ostalo podobno. Še vedno je najbolj razširjena prostostoječa enodružinska hiša. [11]

6.1. TIPSKA HIŠA – TIPSKI TLORIS

Z individualno gradnjo je stanovanjski standard še danes pomemben kazalec »kakovosti« življenja. Pomislek se pojavi pri oznaki »kakovost«, kajti le malokdo pomisli, ali ima res funkcionalno zasnovan bivanjski tloris. Navadno tipske hiše tega niso omogočale, ker niso bile pravilno orientirane v prostoru in so bile kopija neke imaginarne hiše brez konkretnega prostora.

V spodnjih primerih so prikazane podobe naključno izbranih tipskih hiš (s pomočjo aplikacije »Google Earth«). Podoba le-teh nam da jasno sliko, da pri njihovem načrtovanju ni bila upoštevana niti ena od značilnosti arhitekturne krajine.

Slika 12: Primer tipske hiše v alpski regiji - Mojstrana. Zajem posnetka zaslona na Google Earth.

Slika 13: Primer tipske hiše v panonski regiji - Filovci. Zajem posnetka zaslona na Google Earth.

[11] [11] Plantak, S. Sodobna slovenska hiša na podeželju: enodružinska hiša pri Brežicah. Projektna naloga univerzitetnega študijskega programa Arhitektura 1. stopnje. Univerza v Mariboru. Maribor 2016.

Slika 14: Primer tipske hiše v kraški regiji - Šempas. Zajem posnetka zaslona na Google Earth.

Slika 15: Primer tipske hiše v regiji južnega hribovja – Črnomelj. Zajem posnetka zaslona Google Earth.

Slika 16: Primer tipske hiše v osrednjeslovenski regiji Trzin. Zajem posnetka zaslona Google Earth.

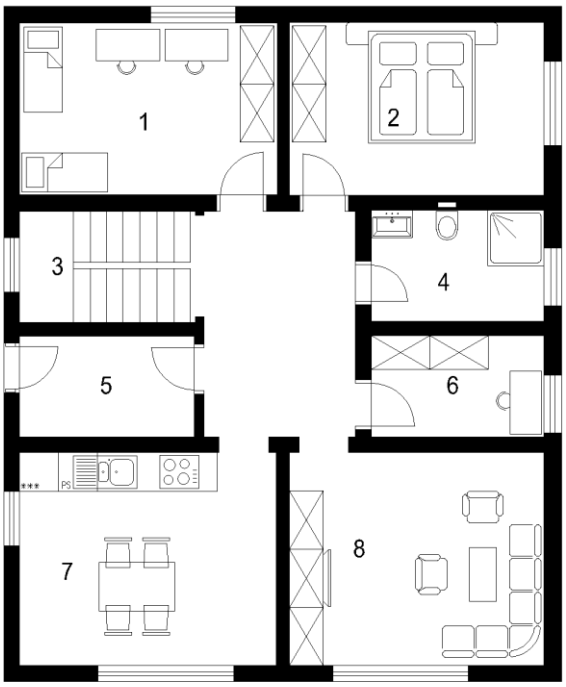
Tako zunanjost kot tudi bivanjski tloris v tipskih hišah ni bil načrtovan po meri uporabnika. Oblikovne značilnosti tipske hiše so bile:

- Kvadratni tloris. Pri kasnejših izvedbah se je pojavil tudi pravokotni tloris, še posebej potem, ko se je razširilo dograjevanje s prizidki in prezidavami.
- Hiša je eno- ali dvoetažna. Pritličje je pogosto dvignjeno nad teren, kar pomeni, da je veliko takšnih stanovanjskih objektov še podkletenih ali ima v hiši garažo.
- Streha je dvokapna, z nizkim naklonom (25 do 30°), pogosto prekrita s svetlo valovito kritino.
- Hiša ima balkon, vetrolov, pogosto tudi odprto teraso, velika kvadratna okna in različno oblikovane štiri fasade.[12]

[12] Drozg, V. Tipi novodobne stanovanjske hiše. Revija za geografijo - Journal for Geography, 8-1, Maribor 2013

LEGENDA:

1. *otroška soba*
2. *spalnica*
3. *stopnišče*
4. *kopalnica*
5. *vetrolov*
6. *kabinet*
7. *kuhinja z jedilnico*
8. *dnevna soba*

Slika 17: Prikaz tipičnega tlorisa tipske hiše.

9. OBLIKOVANJE BIVALNEGA TLORISA ZA SODOBNEGA ČLOVEKA

Človekove želje po spremembah se kažejo v nenehnem spreminjanju načina življenja in posledično tudi bivalnega okolja. Te spremembe pa niso vselej kakovostne in poleg obljubljenega napredka nam čas pokaže nič kaj obetavne posledice teh sprememb. Ob hitrem razvoju in napredku smo pozabili na okolje, ki je čedalje bolj obremenjeno. Danes, ko je vedno več zaskrbljujočih podatkov o ekoloških katastrofah, osiromašenju naravnih virov, raznih boleznih, segrevanju našega planeta itn., na novo postavljamo pozabljene temelje naših prednikov. Kot navaja Deu (2004), se nova filozofija razvoja, ki je posledica stanja 20. stoletja, imenuje trajnostni razvoj.[13]

Sodobni način življenja v Sloveniji je močno spremenil pričakovanja glede bivanja, kar se odraža tudi v oblikovanju stanovanjskega tlorisa.

Prav tako so novi gradbeni materiali močno zarezali v oblikovanje naših domov. Kot odraz potrošniške družbe je tržišče prineslo nove lahke gradbene materiale in takšne, ki omogočajo hitro gradnjo, torej hitre spremembe.

[13] Memić, A. Spremembe bivalnega okolja v Mežiški dolini. Diplomsko delo. Kranj 2006.

Naštejmo jih le nekaj:

- **Jeklo, armirani beton in steklo** omogočajo odprte tlorise brez potrebe po številnih nosilnih stenah. To omogoča večje bivalne prostore in večjo prilagodljivost razporeditve notranjih prostorov.
- **Velike steklene površine** omogočajo boljšo povezavo z zunanjostjo (npr. panoramska okna, steklene stene).
- **Sodobne izolacije** (pena, aerogel, pasivne fasade) zmanjšujejo potrebe po velikih kurilnicah in prostorih za ogrevalne sisteme. Hkrati pa tanke in učinkovite izolacije omogočajo tanjše stene, s čimer se pridobi več uporabne notranje površine.
- **Montažne hiše** omogočajo hitrejšo in prilagodljivejšo gradnjo ter so pogosto modularno zasnovane, kar vpliva na obliko bivalnega tlorisa.

Avtohtonih materialov, kot so jih za gradnjo uporabljali naši predniki pred nekaj desetletji, skorajda več ne zasledimo. Prav tako so prostori predimenzionirani in nikakor niso pretirano varčni. Človek danes potrebuje večnamenske prostore, ki jih lahko prilagaja različnim dejavnostim (npr. odprti dnevni prostori, premične pregrade, integrirani delovni kotički).
Deloma zaradi pretekle pandemije in porasta dela na daljavo se je pojavila potreba po domačih pisarnah ali kotičkih za delo in študij. Vse več stanovanj se zasnuje s prilagodljivimi stenami in modularnim pohištvom, kar omogoča spreminjanje funkcionalnosti prostora.
Zaradi vse večjega poudarka na varčevanju z energijo in zmanjšanju ogljičnega odtisa so sodobni domovi načrtovani tako, da čim bolj izkoriščajo naravno svetlobo in omogočajo dobro toplotno izolacijo. Pomembno vlogo pri tem ima tudi pravilna orientacija hiše glede na sončno osvetlitev, s čimer se zmanjša potreba po umetnem ogrevanju in hlajenju.
Sodoben način življenja sledi razvoju pametnih tehnologij in digitalizaciji. Razvoj brezžične tehnologije je omogočil večjo svobodo pri razporeditvi bivalnih prostorov, saj ni več tako stroge odvisnosti od napeljav in priključkov.
Pomembni lastnosti sodobnega življenja sta tudi družinska dinamika in družabnost, zato so tlorisi odprti in združeni v en prostor. Navadno so to dnevni prostori, kuhinja in jedilnica. Iz dnevnega prostora je tudi izhod na teraso, ki kot podaljšek notranje dnevne sobe postaja vedno bolj priljubljen prostor.
Odprtost prostorov omogoča več interakcije in druženja med družinskimi člani.
Večgeneracijsko bivanje je manj pogosto, zato so stanovanja bolj kompaktna in prilagojena manjšim gospodinjstvom.

10. RAZISKAVA DANAŠNJE PONUDBE NA TRGU

V okviru raziskovalne naloge smo analizirali sodobno stanovanjsko gradnjo v Sloveniji ter preverili, kakšni tlorisi so trenutno na trgu, kako so oblikovani in v kolikšni meri upoštevajo arhitekturne značilnosti posameznih regij. Ugotovili smo, da je ponudba stanovanjskih hiš izrazito generična, brez izrazitega regionalnega značaja. Pogosto so na voljo hiše z univerzalno zasnovo, ki niso prilagojene specifičnemu okolju, tako da bi lahko stale kjerkoli v Sloveniji, ne da bi izkazovale pripadnost katerikoli arhitekturni tradiciji.

Poleg pomanjkanja regionalne identitete smo zaznali tudi nizko raven oblikovne ambicioznosti pri zasnovi bivalnih tlorisov. Velik del ponudbe temelji na principu "kopiranja" – tlorisi so generični, brez inovativnih prostorskih rešitev ali prilagoditev potrebam sodobnega človeka. Funkcionalnost prostorov je pogosto vprašljiva, saj le-ti niso oblikovani po meri uporabnika, temveč po tipskih zasnovah, ki ne upoštevajo raznolikih življenjskih slogov in potreb prebivalcev.

Poseben problem predstavlja predimenzioniranost tlorisov, ki ni usklajena z dejanskimi potrebami stanovalcev in principom racionalne rabe prostora. Prostori so pogosto nesorazmerno veliki ali neustrezno razporejeni, kar vodi v nefunkcionalno uporabo bivalnih površin. Namesto optimiziranih in prilagodljivih rešitev, ki bi omogočale večjo fleksibilnost bivanja, se srečujemo z neracionalno izrabo prostora, ki ne sledi sodobnim trajnostnim načelom.

Poleg neustreznih tlorisnih zasnov sodobni objekti pogosto ne upoštevajo tradicionalnih materialov in arhitekturnih razmerij, ki so značilna za posamezne slovenske regije.

Danes so tradicionalni materiali pogosto zanemarjeni v prid univerzalnim industrijskim materialom, kot so armirani beton, steklo in kovina, ki ne odražajo lokalnih gradbenih tradicij. Prav tako se pri oblikovanju ne upošteva tradicionalnih razmerij, ki so skozi zgodovino zagotavljala skladnost in humanost arhitekturnih zasnov.

Iz analize sodobne stanovanjske arhitekture je razvidno, da je v Sloveniji nujno potrebna bolj premišljena in regionalno ozaveščena zasnova stanovanjskih hiš. Arhitekturna praksa bi morala bolj upoštevati tradicionalne vzorce gradnje, sodobne potrebe po prilagodljivosti in energetski učinkovitosti ter hkrati stremeti k večji kakovosti bivalnih tlorisov, ki so oblikovani z mislijo na človeka in njegovo vsakdanje življenje. Pri tem je ključno tudi ohranjanje regionalne arhitekturne identitete s premišljeno uporabo lokalnih materialov in upoštevanjem preverjenih oblikovnih načel.

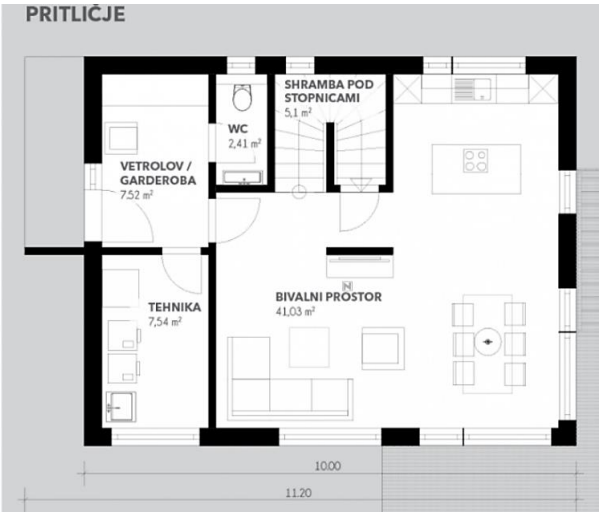
Spodnje primere smo naključno izbrali na portalu z naslovom Nepremicnine.net.[14]

[14] https://www.nepremicnine.net/

ALPSKA REGIJA

Primer: RADOVLJICA

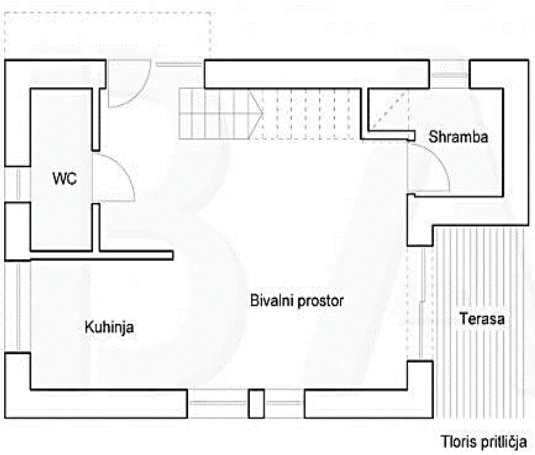
Slika 18: Podoba novogradnje in pripadajoči bivalni tloris pritličja.

PANONSKA REGIJA

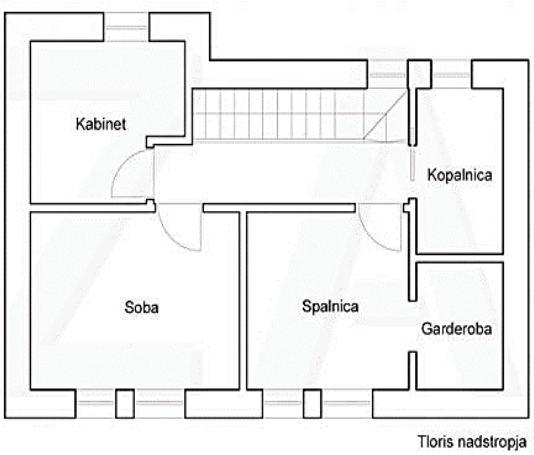
Primer: KRIŽEVCI PRI LJUTOMERU

Slika 19: Podoba novogradnje in pripadajoči bivalni tloris.

Tloris pritličja

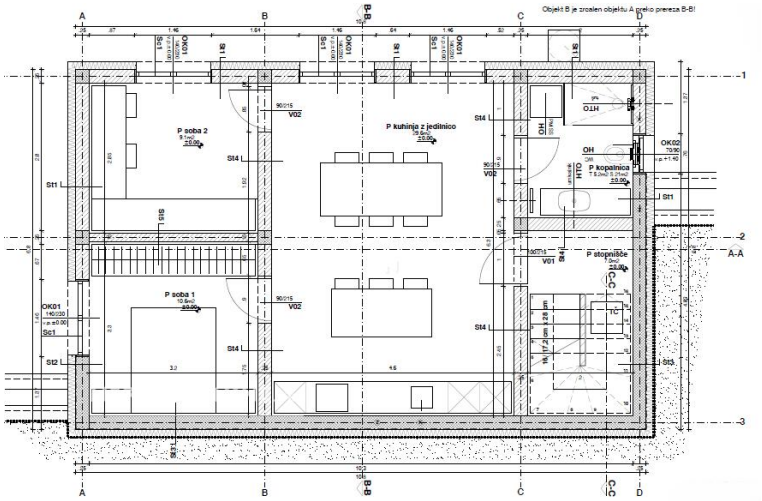
Tloris nadstropja

KRAŠKA REGIJA

Primer: KOPER

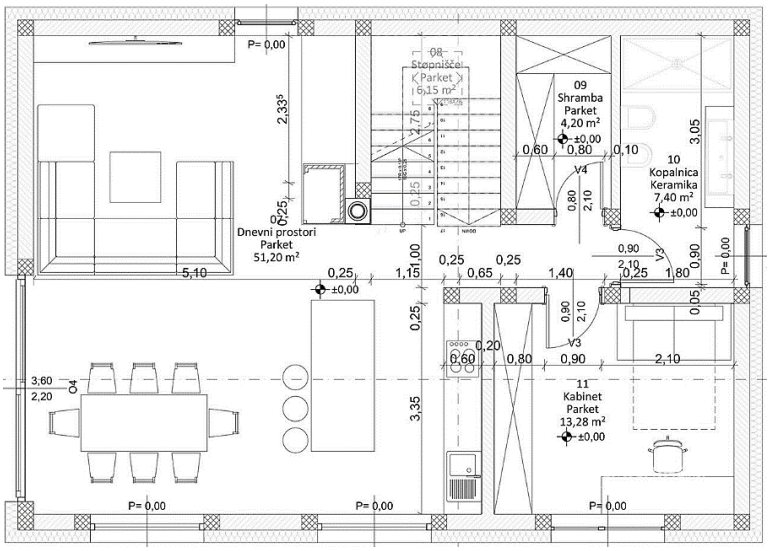

Slika 20: Podoba novogradnje in pripadajoči bivalni tloris.

REGIJA JUŽNO HRIBOVJE

Primer: TREBNJE

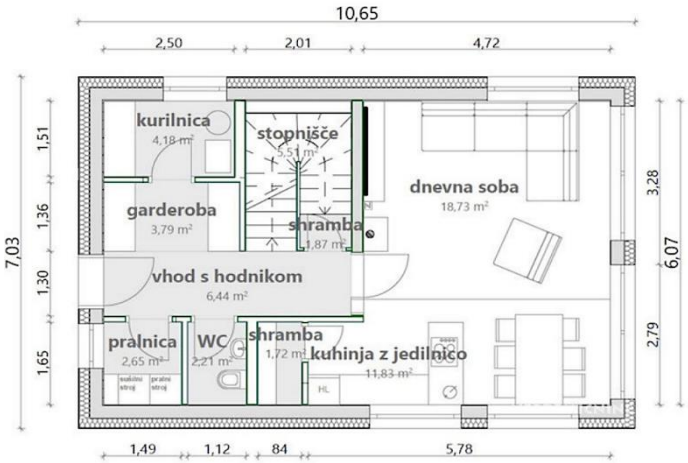
Slika 21: Podoba novogradnje in pripadajoči bivalni tloris.

OSREDNJESLOVENSKA REGIJA

Primer: PODPEČ

Slika 22: Podoba novogradnje in pripadajoči bivalni tloris pritličja.

11. ZAKLJUČEK

Na koncu odgovorimo na zastavljana raziskovalna vprašanja.

1. **Kakšen vpliv so imeli naravne danosti, podnebje in geografske značilnosti na oblikovanje stanovanjskih tlorisov v različnih slovenskih pokrajinah skozi zgodovino?**

   Naravne danosti in podnebje so močno vplivali na razvoj stanovanjskih tlorisov v različnih slovenskih pokrajinah. Na Krasu so se zaradi milejšega podnebja razvili kamniti domovi s kompaktnimi tlorisi, ki so omogočali dobro zaščito pred vetrom in vročino. V alpskih regijah so hiše pogosto imele masivne lesene konstrukcije, strme strehe za zaščito pred snegom in gospodarske prostore v pritličju. Panonska regija je poznana po nižjih, razpotegnjenih hišah s slamnato streho, ki so bile prilagojene celinskemu podnebju s toplimi poletji in mrzlimi zimami. V regiji južnega hribovja so prevladovali kmečki domovi z osrednjim bivalnim prostorom, pogosto s črno kuhinjo, zaradi specifičnih gospodarskih razmer in gozdnatih

območij. V osrednji Sloveniji se je zaradi mešanih vplivov različnih regij razvila kombinacija arhitekturnih elementov, ki je omogočala večjo prilagodljivost potrebam prebivalcev.

2. Kako so novodobni materiali in spremembe v načinu življenja oblikovali sodobne stanovanjske tlorise?

Z razvojem novih gradbenih materialov, kot so beton, jeklo, steklo in kompozitni materiali, so se sodobni stanovanjski tlorisi prilagodili večji fleksibilnosti in energetski učinkovitosti. Novodobna gradnja omogoča večje steklene površine, odprte tlorise brez nosilnih sten ter modularnost prostorov, ki jih je mogoče prilagajati različnim potrebam stanovalcev. Spremembe v načinu življenja, kot so naraščajoča mobilnost, delo od doma in poudarek na trajnostni gradnji, so vplivale na bolj funkcionalne in prostorne bivalne enote, kjer se kuhinja, jedilnica in dnevna soba pogosto združujejo v enoten prostor. Prav tako se je povečala uporaba pametnih tehnologij za večje udobje in energetsko učinkovitost stanovanj.

3. Katere oblikovne značilnosti stanovanjskih tlorisov so se ohranile skozi čas in katere so se spremenile ali popolnoma izginile?

Tradicionalni stanovanjski tlorisi so bili tesno povezani s človekovimi osnovnimi potrebami, načinom življenja in lokalnim okoljem. Oblikovanje prostorov je temeljilo na človeku kot merilu, pri čemer so bile sobe sorazmerne, materiali naravni, prostori pa smiselno razporejeni glede na vsakodnevne aktivnosti. Naši predniki so gradili hiše z mislijo na družinsko življenje, sezonske spremembe in potrebo po trajnosti.

V sodobni arhitekturi so se ti principi pogosto izgubili v korist minimalizma, odprtih prostorov in estetskih trendov, ki ne upoštevajo vedno človekovega naravnega občutka za prostor.

Pogosto se srečujemo z nepraktično zasnovanimi tlorisi, kjer so zaradi modernih arhitekturnih konceptov bivalni prostori preveliki in slabo izkoriščeni. Prevelik poudarek na steklenih površinah in odprtih prostorih lahko vodi do težav s pregrevanjem, do pomanjkanja zasebnosti ter akustičnih problemov. Prav tako je sodobna arhitektura močno podrejena ekonomskim in tržnim pritiskom, kar vodi v standardizacijo stanovanj, kjer ni več prostora za prilagajanje individualnim potrebam. Stanovanja so pogosto načrtovana za čim večji izkoristek kvadrature, pri čemer se izgublja kakovost bivanja – preveč odprti tlorisi zmanjšujejo občutek zasebnosti, majhna stanovanja pa omejujejo fleksibilnost in udobje.

Čeprav sodobna arhitektura prinaša tehnološke inovacije in večjo energetsko učinkovitost, pogosto zanemarja ergonomijo, toplino in človeško merilo, ki so bile prisotne v tradicionalnih stanovanjskih rešitvah.

Razvoj slovenskih stanovanjskih tlorisov odraža večstoletni splošni družbeni, gospodarski in tehnološki napredek. Raziskava je pokazala, da so se tradicionalni tlorisi močno prilagajali geografskim in podnebnim razmeram regije ter načinu življenja prebivalcev. Alpske, primorske, panonske, predalpske in južnoslovanske kmetije so bile zgrajene s poudarkom na funkcionalnosti, dostopnosti materialov in zaščiti pred podnebjem.

Obdobje industrijske revolucije in socializma je bilo obdobje velikih sprememb, ki jih je v veliki meri povzročila standardizacija tlorisov v množični stanovanjski gradnji. Z blokovno gradnjo so nastala enotna stanovanja, ki so se oddaljila od tradicionalnih regionalnih identitet, hkrati pa so prvič pospešila urbanizacijo in omogočila dostopnost stanovanj večjemu delu prebivalstva.

V sodobnem času je arhitektura bolj vsestranska; v ospredju so varčevanje z energijo, okolju prijazni materiali in odprti tlorisi, kar omogoča večjo uporabnost prostora. Tudi ob teh izboljšavah je treba ohraniti nekatere konvencionalne značilnosti, kar kaže na to, da je kulturna dediščina tudi v sodobnem bivalnem okolju pomembna.

Raziskava kaže, da kljub tehnološkemu razvoju in spremembam življenjskega sloga ohranjanje regionalne arhitekturne identitete ostaja prednostna naloga. Ravnovesje med tradicijo in potrebami sodobnega življenja bo v prihodnosti odločilno, zgodovinske značilnosti tlorisov pa lahko navdihujejo odzivno in trajnostno arhitekturo prihodnosti.

“Kdor po tujem hlepi, svoje izgubi.”

(slovenski pregovor)

12. VIRI IN LITERATURA

- Fister. P., *Arhitekturne krajine in regije Slovenije*. Ministrstvo za okolje in prostor RS, Zavod RS za prostorsko planiranje, Ljubljana 1993.

- Več avtorjev. *CRP V5-2135: Prenova Regionalne razdelitve krajinskih tipov in izjemnih krajin v Sloveniji ter njihova digitalizacija*. Končno poročilo raziskovalnega projekta. Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Ljubljana 2024.
  Pridobljeno: 9. 1. 2025
  https://pis.eprostor.gov.si/pis/urejanje-prostora/strokovne-podlage/krajina

- Lah, L., *Kraška hiša: priročnik za prenovo*. Občina Komen in Center za arhitekturo Krasa. Komen 2012.

- Juvanec, B., *Arhitektura Slovenije 3. Vernakularna arhitektura, osrednji pas*. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo. Ljubljana 2010.

- Juvanec, B., *Arhitektura Slovenije 4. Vernakularna arhitektura, Južna hribovja*. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo. Ljubljana 2011.

- Plantak, S., *Sodobna slovenska hiša na podeželju: enodružinska hiša pri Brežicah*. Projektna naloga univerzitetnega študijskega programa Arhitektura 1. stopnje. Univerza v Mariboru. Maribor 2016.

- *Regionalni razvojni program regije jugovzhodna Slovenija za obdobje 2021-2027*. Razvojni center Novo mesto 2022.
  Pridobljeno: 10. 1. 2025
  https://www.gov.si/assets/ministrstva/MKRR/DRR/RRP-2021_2027/RRP-razvojne-regije-JV-Slovenije.pdf

- Drozg, V., *Tipi novodobne stanovanjske hiše*. Revija za geografijo - Journal for Geography, 8-1, Maribor 2013

- Memić, A. *Spremembe bivalnega okolja v Mežiški dolini*. Diplomsko delo. Kranj 2006.

VIRI FOTOGRAFIJ IN OSTALO – SVETOVNI SPLET

- *Zemljevid krajinskih podenot po regijah, predstavljen v zadnji raziskavi »Prenova Regionalne razdelitve krajinskih tipov in izjemnih krajin v Sloveniji ter njihova digitalizacija.«*
  Pridobljeno: 22. 12. 2024
  https://pis.eprostor.gov.si/pis/urejanje-prostora/strokovne-podlage/krajina

- Podoba tipične alpske hiše.
  Pridobljeno: 4. 1. 2025
  https://eucbeniki.sio.si/geo9/2639/index1.html

- Prikaz tipične kraške hiše.
  Pridobljeno: 4. 1. 2025
  https://slovita.info/nasi-kraji/kras/kraska-hisa-v-toplem-objemu-kamna/

- Spahnjenca opis.
  Pridobljeno: 4. 1. 2025
  https://kajza.si/index.php/2022/05/23/vokabular-prenove-spahnjenca/

- Pogled na tipično panonsko domačijo.
  Pridobljeno: 4.1. 2025
  https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/panonska-hisa/

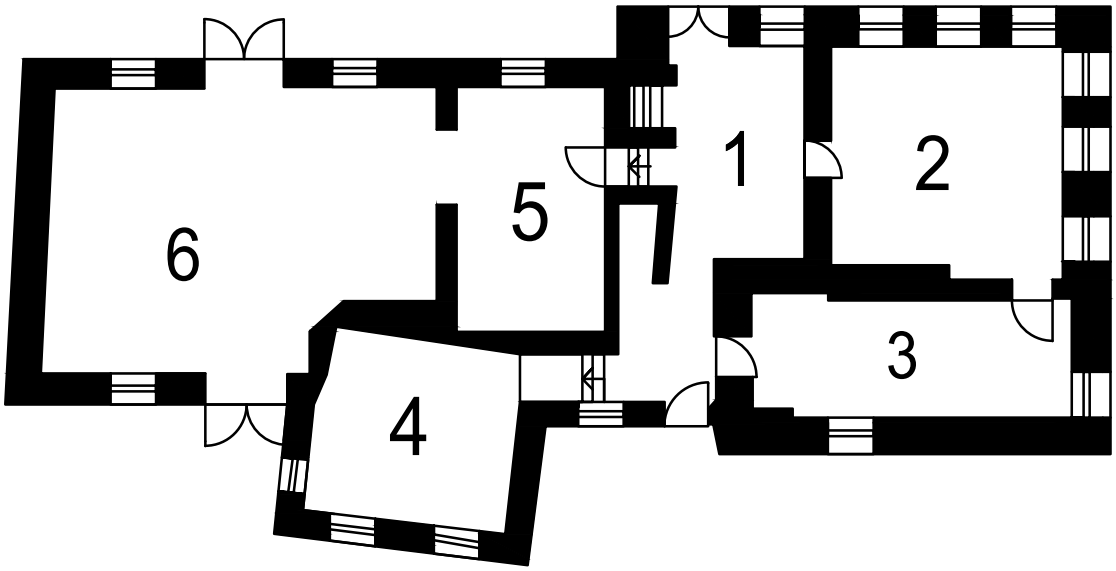
- Cimprača – tradicionalna panonska hiša, narejena iz lesa, blata in slame.
  Pridobljeno: 4.1. 2025
  https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/cimprace/

- Nacetova hiša – primer osrednjeslovenske domačije.
  Pridobljeno: 4. 1. 2025
  https://www.delo.si/magazin/potovanja/stiri-stare-hise-ki-pripovedujejo-o-preteklosti

- Banova domačija v Artičah – primer domačije južnega hribovja.
  Pridobljeno: 5. 1. 2025
  https://www.zgodovinska-mesta.si/blog/stavbna-dediscina-zgodovinskih-mest/

- Nepremicnine.net
  Pridobljeno: 1. 3. 2025
  https://www.nepremicnine.net/

- Google Earth
  Pridobljeno: 28. 2. 2025
  https://www.google.com/earth/about/

Vsebina:

1. veža
2. hiša
3. kuhinja
4. kamra
5. shramba
6. hlev

Srednja gradbena, geodetska, okoljevarstvena šola in strokovna gimnazija Ljubljana

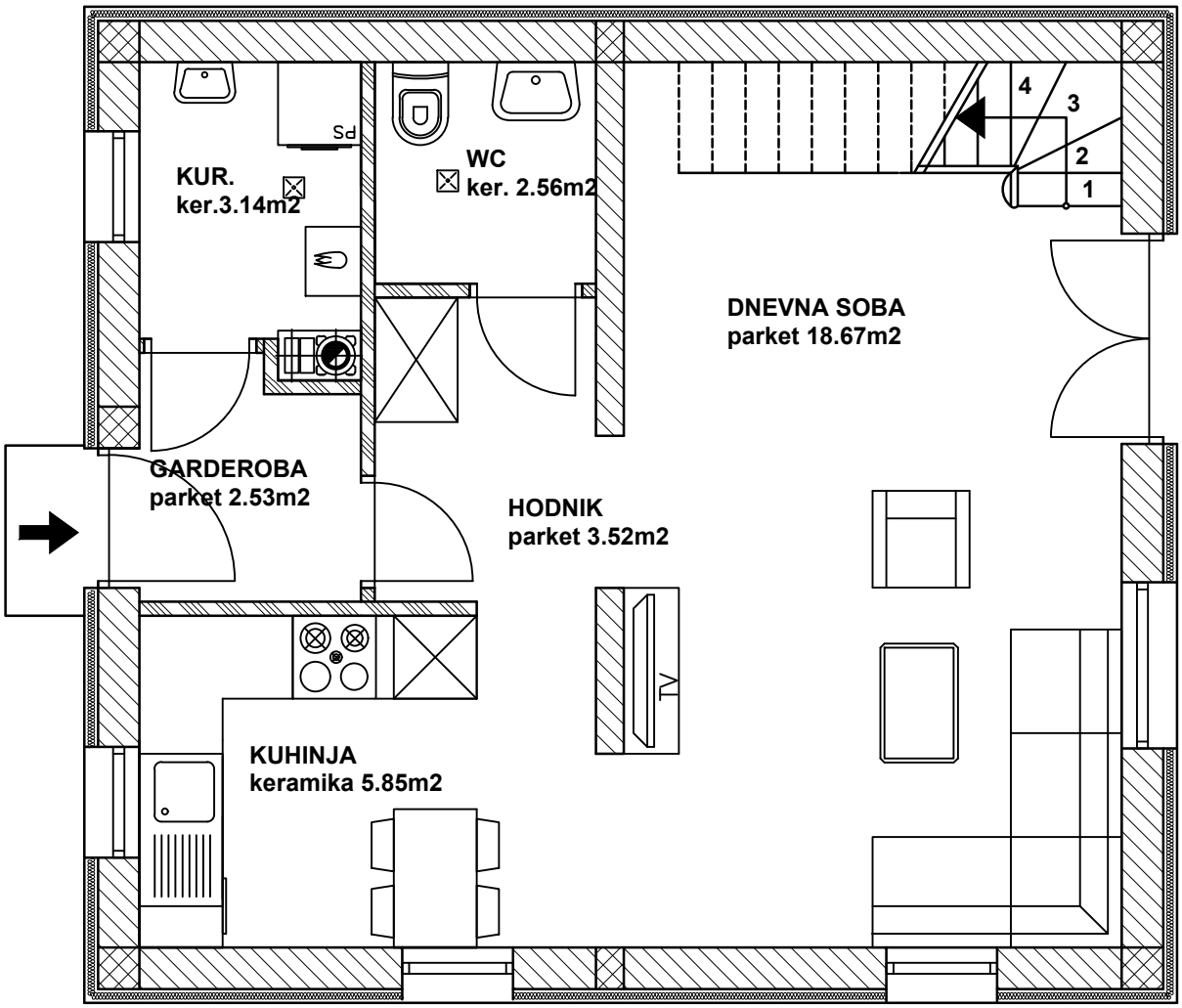
Dunajska cesta 102
1000 Ljubljana

SGGOŠ.STG

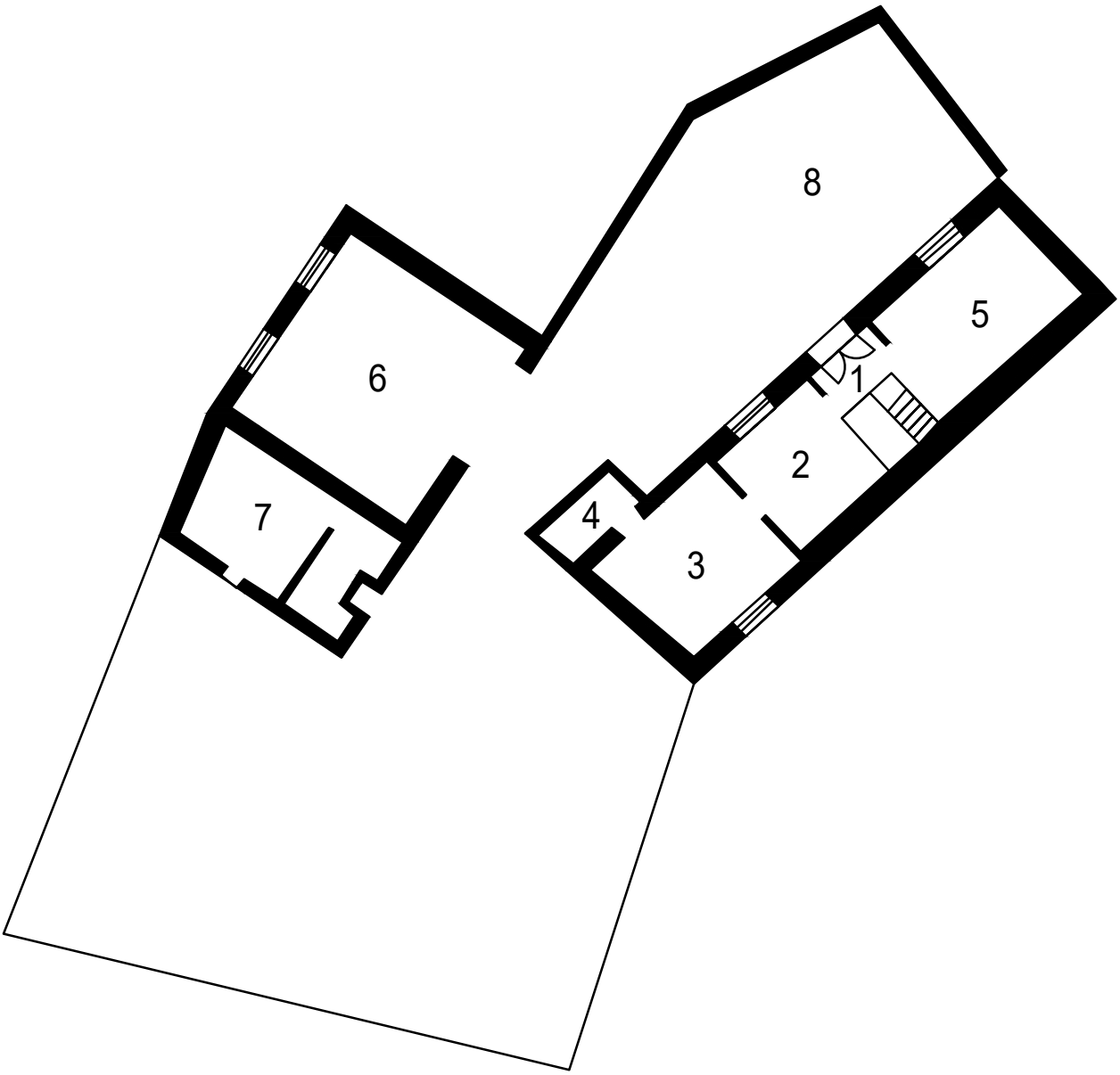
PREDMET: **RAZISKOVALNA NALOGA**
TEMA: **RAZVOJ TLORISA**
VSEBINA: **TLORIS ALPSKE HIŠE**

RAZRED: **2. LETNIK**
ŠOLSKO LETO: **2024/25**
DATUM: **1.3.2025**

IME IN PRIIMEK: **LUKA LANCNER**
LIST ŠT. : **1**

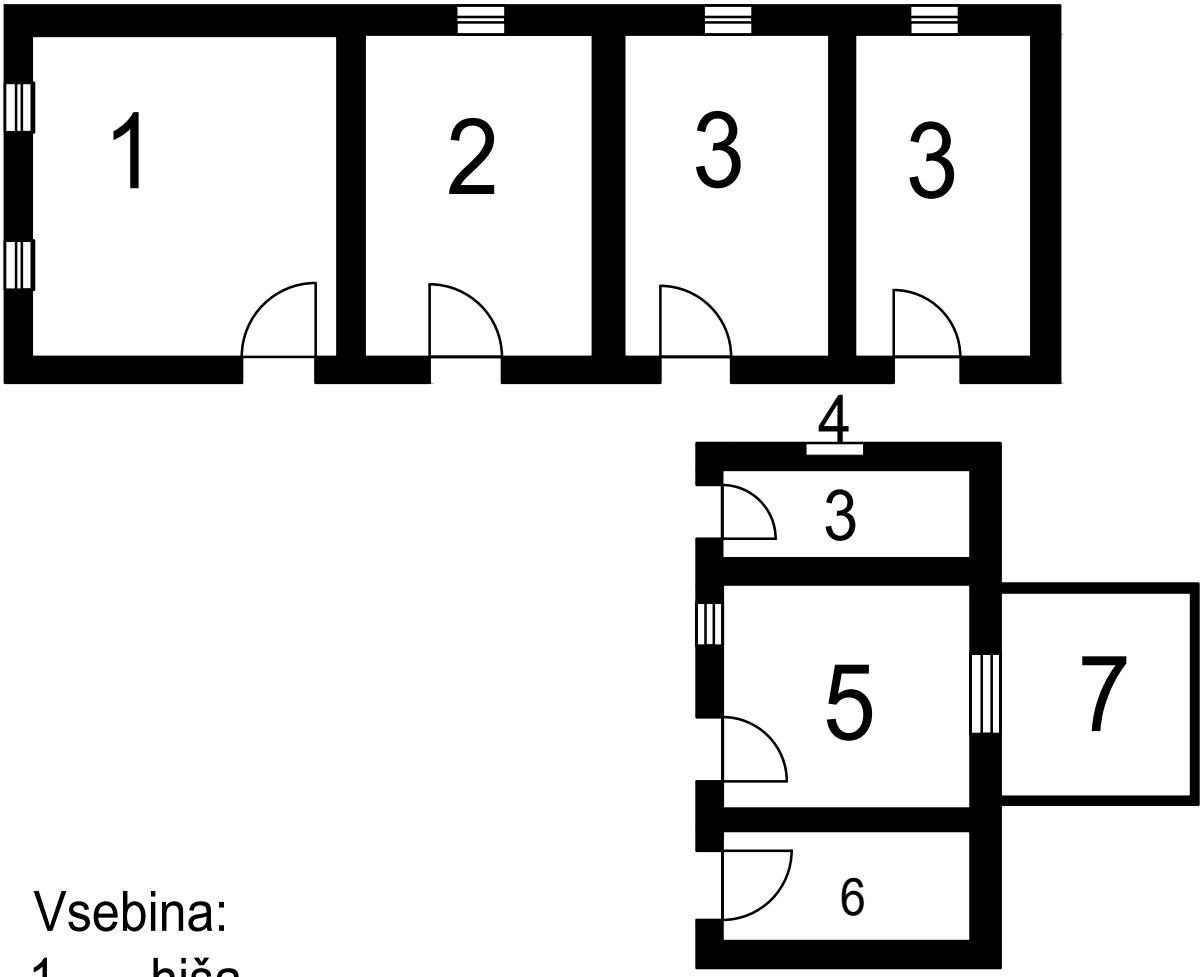
Srednja gradbena, geodetska, okoljevarstvena šola in strokovna gimnazija Ljubljana Dunajska cesta 102 1000 Ljubljana SGGOŠ.STG	PREDMET: **RAZISKOVALNA NALOGA** TEMA: **RAZVOJ TLORISA** VSEBINA: **SODOBNI TLORIS**	RAZRED: **2. LETNIK** ŠOLSKO LETO: **2024/25** DATUM: **1.3.2025**
	IME IN PRIIMEK: **LUKA LANCNER**	LIST ŠT. : **7**

Vsebina:

1. veža
2. hiša
3. kuhinja
4. toaleta
5. vinska klet
6. skedenj
7. svinjak
8. dvorišče

Srednja gradbena, geodetska, okoljevarstvena šola in strokovna gimnazija Ljubljana Dunajska cesta 102 1000 Ljubljana SGGOŠ.STG	PREDMET: **RAZISKOVALNA NALOGA** TEMA: **RAZVOJ TLORISA** VSEBINA: **TLORIS KRAŠKE HIŠE**	RAZRED: **2. LETNIK** ŠOLSKO LETO: **2024/25** DATUM: **1.3.2025**
	IME IN PRIIMEK: **LUKA LANCNER**	LIST ŠT. : **2**

Vsebina:

1. hiša
2. künja
3. kamra
4. pojeta
5. hlev
6. drvarnica
7. gnojišče

Srednja gradbena, geodetska, okoljevarstvena šola in strokovna gimnazija Ljubljana

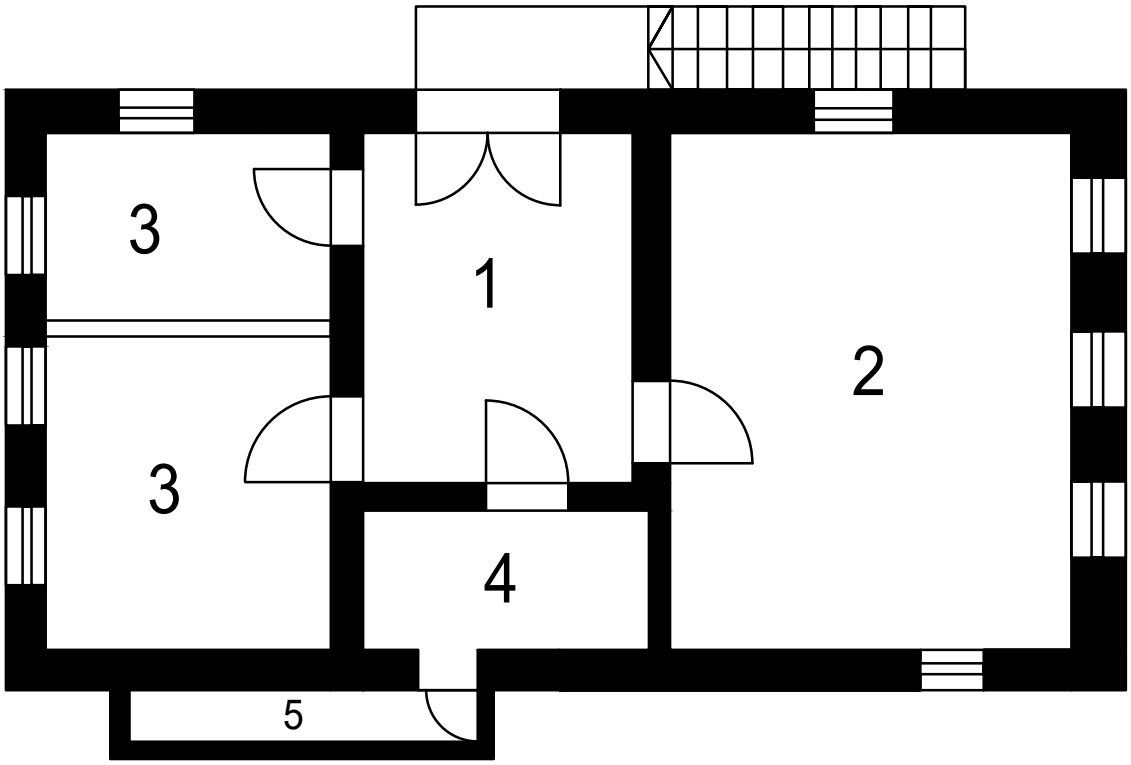
Dunajska cesta 102
1000 Ljubljana

SGGOŠ.STG

PREDMET: **RAZISKOVALNA NALOGA**
TEMA: **RAZVOJ TLORISA**
VSEBINA: **TLORIS PANONSKE HIŠE**

RAZRED: **2. LETNIK**
ŠOLSKO LETO: **2024/25**
DATUM: **1.3.2025**

IME IN PRIIMEK: **LUKA LANCNER**

Vsebina:

1. veža
2. hiša
3. kamri
4. kuhinja
5. gank in stranišče

Srednja gradbena, geodetska, okoljevarstvena šola in strokovna gimnazija Ljubljana

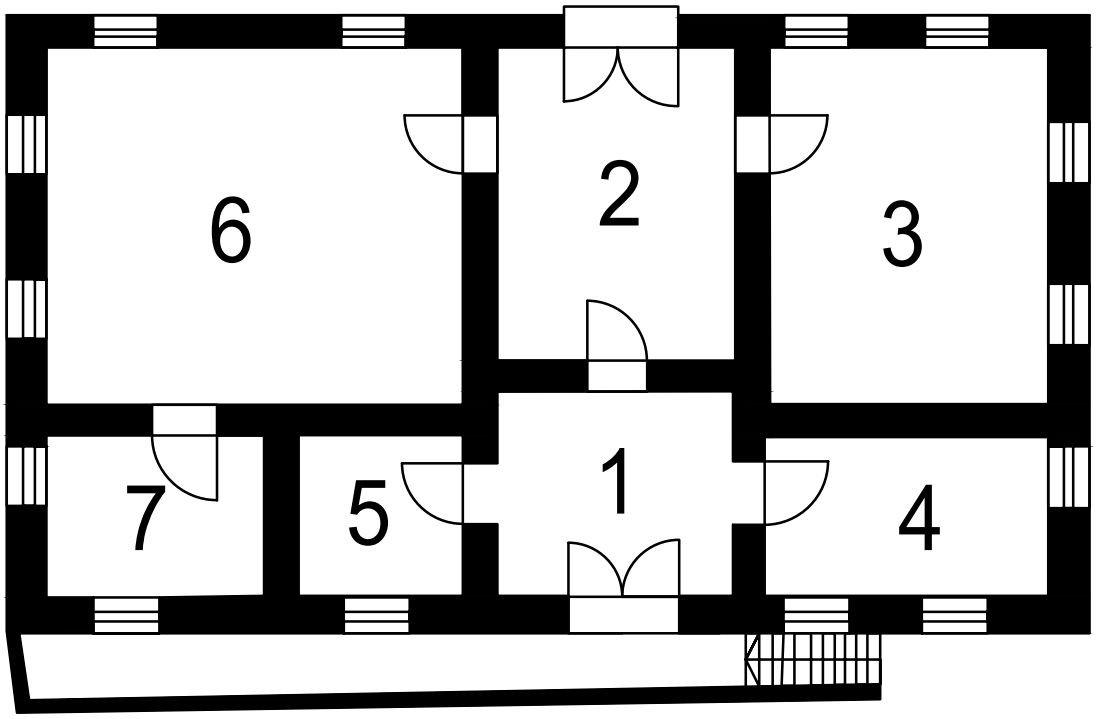
Dunajska cesta 102
1000 Ljubljana

SGGOŠ.STG

PREDMET: **RAZISKOVALNA NALOGA**
TEMA: **RAZVOJ TLORISA**
VSEBINA: **TLORIS HIŠE JUŽNEGA HRIBOVJA**

RAZRED: **2. LETNIK**
ŠOLSKO LETO: **2024/25**
DATUM: **1.3.2025**

IME IN PRIIMEK: **LUKA LANCNER**

Vsebina:

1. veža
2. črna kuhinja
3. mala hiša
4. štibelc
5. shramba
6. velika hiša
7. štibelc

Srednja gradbena, geodetska, okoljevarstvena šola in strokovna gimnazija Ljubljana

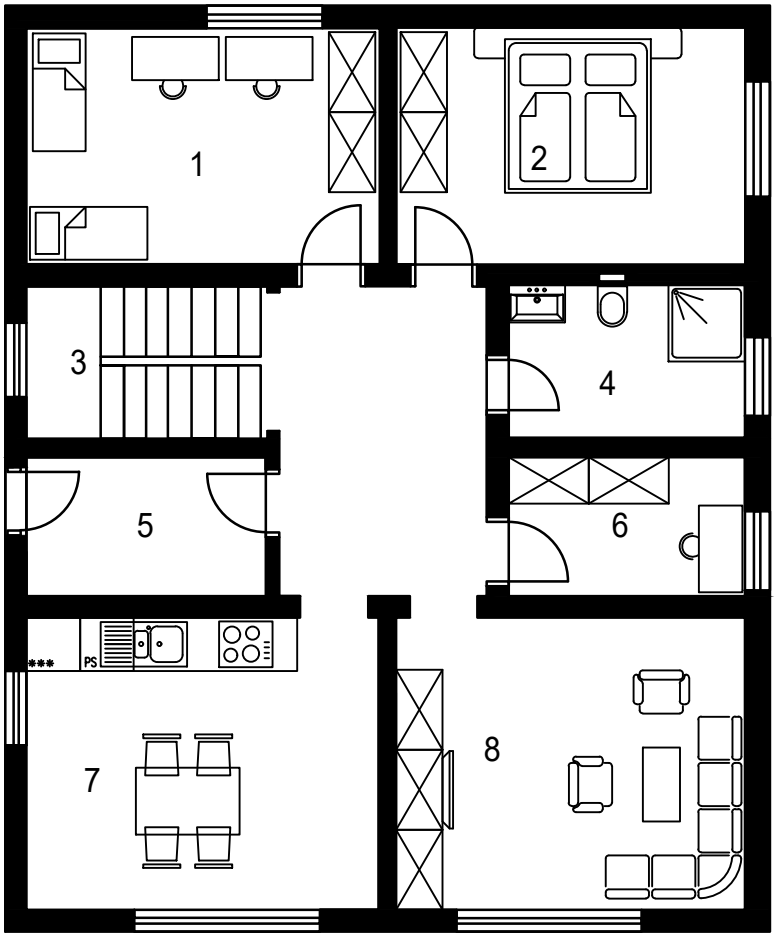
Dunajska cesta 102
1000 Ljubljana

SGGOŠ.STG

PREDMET: **RAZISKOVALNA NALOGA**
TEMA: **RAZVOJ TLORISA**
VSEBINA: **TLORIS HIŠE OSREDNJE SLOVENIJE**

RAZRED: **2. LETNIK**
ŠOLSKO LETO: **2024/25**
DATUM: **1.3.2025**

IME IN PRIIMEK: **LUKA LANCNER**
LIST ŠT. : **5**

Vsebina:

1. otroška soba
2. spalnica
3. stopnišče
4. kopalnica
5. vetrolov
6. kabinet
7. kuhanija + jedilnica
8. dnevna soba

Srednja gradbena, geodetska, okoljevarstvena šola in strokovna gimnazija Ljubljana

Dunajska cesta 102
1000 Ljubljana

SGGOŠ.STG

PREDMET: **RAZISKOVALNA NALOGA**
TEMA: **RAZVOJ TLORISA**
VSEBINA: **TLORIS TIPSKE HIŠE**

RAZRED: **2. LETNIK**
ŠOLSKO LETO: **2024/25**
DATUM: **1.3.2025**

IME IN PRIIMEK: **LUKA LANCNER**
LIST ŠT. : **6**